

Anžuvinci - razumijevanje srednjovjekovne dinastije

Janči, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:810207>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Sveučilišni diplomski studij

Povijest (dvopredmetni); smjer: nastavnički

Hrvoje Janči

**Anžuvinci – razumijevanje srednjovjekovne
dinastije**

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Sveučilišni diplomski studij
Povijest; smjer: nastavnički

Anžuvinci – razumijevanje srednjovjekovne dinastije

Diplomski rad

Student/ica:
Hrvoje Janči

Mentor/ica:
Doc. dr. sc. Antun Nekić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Hrvoje Janči**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Anžuvinci – razumijevanje srednjovjekovne dinastije** rezultat mogea vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogea rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogea rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 21. listopada 2024.

Sadržaj

1. UVOD.....	2
2. DEFINIRANJE DINASTIJE.....	3
3. ZNAČAJKE DINASTIČKOG CIKLUSA	5
4. DINASTIČKI IDENTITET	8
5. PORIJEKLO I USPON ANŽUVINSKE DINASTIJE.....	10
6. VLADAVINA ANJOU-PLANTAGENT DINASTIJE U ENGLESKOJ	12
7. ANŽUVINCI NA SICILIJ I U NAPULJSKOM KRALJEVSTVU	18
8. USPON NAPULJSKIH ANŽUVINACA U UGRARSKO-HRVATSKOM KRALJEVSTVU	25
9. ZAKLJUČAK.....	29
10. SAŽETAK	32
11. SUMMARY.....	33
12. LITERATURA	34

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada su Anžuvinci i razumijevanje srednjovjekovne dinastije, dok je cilj rada analizirati bitne događaje ove dinastije u europskoj povijesti. Rad se temelji na kompilaciji stručne znanstvene literature pomoću koje će se obraditi obiteljska politika i identitet Anžuvinaca, odnosno jedne od najatraktivnijih srednjovjekovnih europskih dinastija. Obiteljska politika predstavlja natjecanje te suradnju unutar obitelji, oblikovanu trenutcima u ljudskom životnom ciklusu od rođenja, vjenčanja pa sve do smrti. U radu će biti obrađene i opće značajke Anžuvinske dinastije, kako je tekla njihova komunikacija s drugim europskim dinastijama te kako dolazi do njihovog uspona u državama kojima su vladali, najprije iz francuske grofovije Anjou, preko Engleske (loza Plantagenet), Sicilije i Napuljskog kraljevstva pa i do Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva.

Važno je istaknuti da su postojale tri anžuvinske dinastije u razdoblju od 900. do 1500. godine, a ovim diplomskim radom obuhvatit će se samo prve dvije dinastije, odnosno originalna anžuvinska dinastija koja je osnovana u 9. stoljeću i čiji su pripadnici postali jeruzalemski kraljevi te zauzeli teritorij Engleske i izgubili Anjou 1204. godine; dok se druga anžuvinska dinastija veže uz Karla I. Anžuvinca i njegove nasljednike koji su u 13. i 14. stoljeću postali kraljevi Sicilije, Jeruzalema, Ugarske te Poljske.¹

¹ J. Anderson, 2019., str. 13-14

2. DEFINIRANJE DINASTIJE

Dinastija potječe od starogrčkog pojma koje označava gospodstvo i suverenitet te se ona danas često shvaća kao određena vladajuća obitelj ili pak linija kraljeva i prinčeva. Dinastije su se mogle pojaviti kao kratkotrajne ili neprekidne, uspješne u uspostavljanju vladavine mira ili pak sklone nasilju i nekompetentnosti. No, dinastička struktura vlasti pokazala se nepromjenjivom, na čijem se čelu nalazio *pater familias* kao vođa svog klana, obitelji ili države.²

Riječ „dinastija“, prvi je upotrijebio egipatski svećenik Maneton oko 300. godine prije Krista. Tu je riječ na latinskom koristio sveti Jeronim kod pisanja kronologija i tako se preko njega prenijela na srednjovjekovni zapad. Na latinskom zapadu, dinastija ponekad može jednostavno označavati moć, a dobra je definicija dinastije i *genus regum*, odnosno loza ili obitelj kraljeva. Također, u 13. stoljeću toledski nadbiskup i povjesničar Rodrigo Jiménez de Rada definirao je dinastiju kao vladajuću moć koja ostaje u nekoj obitelji ili *domusu*, odnosno kući ili kućanstvu.³

Duindam ističe da dinastije predstavljaju kulturne konstrukte temeljene na nizu pravila vezanih za reprodukciju i kvalificiranost za prijestolje. Kulturni konstrukti mogli su se razlikovati isticanjem podrijetla po muškoj ili ženskoj liniji te odabirom ustaljenih pravila kao što je muška primogenitura ili poštivanjem otvorenih i kompetitivnih nasljednih obrazaca. Muška primogenitura, odnosno davanje većine prava i posjeda prvorodnom sinu, pojavila se u mnogim europskim ali i u kineskim dinastijama kao preferirano rješenje u svezi dinastičke sukcesije.⁴

² J. Duindam, 2016., str. 3-4

³ R. Bartlett, 2020., str. 284

⁴ J. Duindam, 2016., str. 88

Kraljevske i ugledne plemićke obitelji u Europi su se pretežno oslanjale na mušku primogenituru, ali su prilagodile politiku nasljeđivanja, oslanjajući se na ženske članove obitelji kako bi osigurao dinastički kontinuitet. Plemićke obitelji su se nadale da će udati kćer za uglednog princa, a zapravo brakovi između velikih vladarskih dinastija postali su norma do 16. stoljeća.⁵ Kada nije bilo muških članova, žene su predstavljale jedinu mogućnost opstanka dinastija. Dolaskom na vlast sestre ili pak kćeri umrlog kralja, dinastički kontinuitet je nadjačao rodnu pristranost te se njihova vladavina često podudarala s promjenama u dinastiji.⁶

Nadalje, dinastija predstavlja proširenu grupu rođaka oko vladajućeg monarha, a kraljevi predstavljaju liniju vladara koji sačinjavaju dinastiju. U svakom trenutku vladari vode računa o svojim rođacima. Muškom primogeniturom onemogućio se nastanak sukoba ali se i koncentrirala dinastička politička moć i to su prednosti koje su je učinile prevladavajućim oblikom nasljeđivanja. Pravo nasljeđivanja je bilo u središtu dinastičke moći, ali je zbog toga došlo i do napetosti u odnosima vladara s njihovim ujacima, braćom ili sinovima te stalnog nadmetanja između srodnika po muškoj lozi.⁷

Monogamni brak u kršćanskoj Europi se pojavio kao norma legitimne dinastičke reprodukcije i nasljeđivanja te su takvi brakovi preoblikovali kraljevske obitelji u mrežu međusobno povezanih članova koji su dijelili prava nasljeđivanja. Članovi dinastija su se pokušavali pridržavati ovog pravila, ali pojavom ljubavnica i onih koji su rođeni izvan monogamnog braka, nova norma ih je definirala kao nelegitimne i time smanjila broj pretendenta za prijestolje.⁸

⁵ J. Duindam, 2016., str. 100

⁶ J. Duindam, 2019., str. 55-59

⁷ J. Duindam, 2019., str. 26-30

⁸ J. Duindam, 2019., str. 32-33

3. ZNAČAJKE DINASTIČKOG CIKLUSA

Bartlett ističe ključne značajke životnog ciklusa članova određene dinastije, a to su: rođenje, djetinjstvo, odnosi s roditeljima i moguće s braćom i sestrama, spolna zrelost, seksualna aktivnost, rođenje djece i njihov odgoj, starenje i smrt. No, ovaj ciklus ne zahvaća samo članove dinastije nego i svakog drugog pojedinca i to različitom brzinom i bezbrojnim opcijama. Osim ovih bioloških značajki, važno je napomenuti da je srednjovjekovnu Europu obilježavalo patrijarhalno društvo u kojem su kraljevi svoje ovlasti nakon smrti željeli prenijeti na svoje sinove. Također, neke su dinastije bile izuzetno uspješne u nasljeđivanju po muškoj lozi pa su tako engleski kraljevi iz Anjou-Plantagenet dinastije uspjeli zadržati prijestolje u rukama muških nasljednika od 1154. do 1485. godine, odnosno 331 godinu.⁹

Kako bi se dinastija održala, mora osigurati reprodukciju, a to je u većem dijelu zapadne Europe do 11. stoljeća, označavalo sklopljeni crkveni brak. Od vladara se očekivalo da ima jednu ženu, dok se brak mogao razriješiti smrću ili pod drugim crkvenim okolnostima, a samo su djeca iz takvih monogamnih brakova bili legitimni nasljednici. Svakako, prvi korak je predstavljao traženje žene za kralja ili budućeg kralja pa je tako jedna od najvažnijih političkih odluka bila s kime će kralj ili princ sklopiti brak. Stoga, Bartlett uz ratovanje svrstava sklapanje braka u jednu od dvije stvari koje su potrebne za državu.¹⁰

Prvi Anžuvinač na engleskom prijestolju Henrik II. je preko svoje tri kćeri 1160-ih i 1170-ih godina sklopio važne saveze koji su povezivali vladajuće obitelji u različitim dijelovima Zapada, a oni su oblikovali i europsku političku scenu. Tako se najstarija

⁹ R. Bartlett, 2020., str. 2-3

¹⁰ R. Bartlett, 2020., str. 9

Henrikova kćer Matilda udala za Henrika Lava, vojvodu Saske, Eleonora se udala za Alfonsa VIII. Plemenitog, kralja Kastilje dok se Ivana udala za kralja Sicilije, Vilima II. Dobrog.¹¹

U patrijarhalnom i dinastičkom svijetu, od vladara se očekivalo se da budu hrabri, nasilni, agresivni i snažni. Ali ipak dinastički kontinuitet te samo postojanje dinastija se oslanjao na žene koje su mogle začeti i rađati. Dakle, nakon što se vladar oženio, pažnja se pridavala začecu i rođenju djece, naročito sinova. Rađanje je svakako označavalo političko pitanje, a za majku je to bio jedan od najopasnijih životnih trenutaka zbog česte smrti nakon poroda. U dinastičkom svijetu bilo je bitno da se vladaru rodi sin te kad se on i rodio, nije bilo sigurno da će preživjeti. Zato je visok infantilni mortalitet značio da se vladari moraju naviknuti na brzu promjenu svojih nasljednika.¹²

Što se tiče prekida valjanog braka, Crkva nije dopuštala razvod nego samo poništenje, odnosno priznanje da brak nije bio valjan. Najčešći razlog za poništenje je bilo kad žena ne bi rodila muške nasljednike. Primjer poništenja braka koje je imalo velike političke posljedice, bio je brak francuskog kralja Luja VII. i Eleonore od Akvitanije. Budući da Eleonora tijekom 15 godina nije rodila muškog nasljednika, njihov brak je poništen 1152. godine. Tada se Eleonora udala za Henrika II. koji je vladao teritorijem Anjoa i Normandije, a njihovim vjenčanjem stekao je i Akvitaniju. Tako je njegovim dolaskom na englesko prijestolje 1154. godine nastala ogromna teritorijalna cjelina, koja se ponekad naziva i Anžuvinskim carstvom koje je dominiralo do kraja 12. stoljeća.¹³

Vladar koji je želio biti siguran da će ga njegov sin naslijediti, mogao je upotrijebiti metodu krunidbe nasljednika za njegova života, što je značilo da u kraljevstvu

¹¹ R. Bartlett, 2020., str. 22-24

¹² R. Bartlett, 2020., str. 52-62

¹³ R. Bartlett, 2020., str. 64-66

budu dva kralja i to možda na duže vrijeme. Mogao je i samo imenovati nasljednika ili zatražiti od istaknutih plemića da iskazuju počast nasljedniku. Nerijetko su kraljevi koji su bili okrunjeni za života svog oca umrli prije njih, kao što je bio slučaj sa sinom Henrika II., Henrikom Mlađim. Kraljevi su željeli da njihovi nasljednici zadrže moć i autoritet unutar dinastije, ali sinovi koji su čekali da stupe na prijestolje predstavljali su dinastički problem jer je postojao potencijal za njihovu ljutnju, sukobe, pobune ili nasilje.¹⁴

Također, u dinastičkom svijetu postojali su i slučajevi moćnih regentica, bilo kraljevih žena ili majki od kojih su neke čak vladale samostalno. Tako je Henrik I. zahtijevao od plemića da prihvate njegovog jedinog preživjelog legitimnog nasljednika, kćer Matildu. Oni su kasnije ignorirali svoje obećanje i prihvatili Henrikovog nećaka Stjepana kao budućeg nasljednika. Henrik I. bio je spreman postaviti Matildu na englesko prijestolje, ali se i dalje očekivalo da preko nje sklopi politički savez i da rodi sina koji će nastaviti dinastiju. Matilda i Gotfrid Anžuvinski vjenčali su se 1128. godine te je rodila tri sina od kojih je jedan bio Henrik II., odnosno prvi iz Anžuvinske dinastije na engleskom tronu. Nakon smrti Henrika I., Matilda je sebe opisala kao pravu nasljednicu Engleskog kraljevstva. Nakon što je papa Klement IV. darovao kraljevstvo Sicilije Karlu I. Anžuvincu 1265. godine s namjerom da iskorijeni posljednjeg člana iz Hohenstaufen dinastije, bila su određena pravila nasljeđivanja. Tako su prijestolje mogli naslijediti Karlovi sinovi ili kćeri, iako bi prednost imali sinovi. Da je Karlo imao samo više kćeri, tada bi prijestolje naslijedila najstarija kćer, a u slučaju da Karlo umre bez djece, tada su nasljednici njegova braća ili sestre te ujaci ili tete. Time je u dinastičku strukturu kraljevstva uvedeno žensko nasljeđe. U Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu, kralj Ludovik I. Veliki nije imao sinova nego samo dvije kćeri koje su ga naslijedile. Tako je starija kći Marija naslijedila Ugarsko-Hrvatsko kraljevstvo dok je mlađu kćer Jadvigu, poljsko

¹⁴ R. Bartlett, 2020., str. 91-111

plemstvo prihvatilo kao svoju vladaricu nakon što se udala za princa Litve Vladislava II. Jagelovića.¹⁵

4. DINASTIČKI IDENTITET

Izraz „Plantagenet“ predstavlja naziv za engleske vladare između 12. i 15. stoljeća, ali to ime Anžuvinci nisu upotrebljavali 290 godina, odnosno nitko od pripadnika dinastije između osnivača Gotfrida V. Anžuvinskog i njegovih nasljednika pa sve do Rikarda, vojvode od Yorka, koji ga je prvi počeo koristiti oko 1448. godine. Tako u ovom slučaju ime nije imalo ulogu u stvaranju dinastičkog identiteta ili osjećaja dinastije.¹⁶ Sam naziv Plantagenet veže se uz Gotfrida V. budući da povjesničari u 16. stoljeću tvrde da je do toga došlo jer je Gotfrid volio nositi grančicu brnistre (na latinskom *planta genista*) na šeširu, a to je definicija imena koja se upotrebljava i danas.¹⁷

Općenito, vladajućim dinastijama nisu potrebna prezimena, a u većem dijelu Europe nije postojala njihova upotreba prije 11. stoljeća. Prezimena nisu postala formalna sve do 14. stoljeća, iako su se sigurno širila kroz 12. i 13. stoljeće. Neke aristokratske obitelji su kao prezimena koristila nazive svojih novoizgrađenih utvrda. Uglavnom, kraljevske i carske dinastije srednjeg vijeka identificirale su se skoro uvijek preko (kršćanskih) imena. Imena su predstavljala individualni identifikator, ali mogu označavati i obiteljski ili dinastički identitet. Negdje su postojala pravila i očekivanja da će se dijete imenovati po određenom rođaku (na primjer prvi sin po djedu), dok se važnost majčinog

¹⁵ R. Bartlett, 2020., str. 124-146

¹⁶ R. Bartlett, 2020., str. 283-284

¹⁷ J. Anderson, 2019., str. 88

srodnika prepoznalo uvođenjem novih imena s njihove strane obitelji. Zapravo, to je vladarima bilo jako bitno.¹⁸

Bartlett ističe važnost heraldike u srednjem vijeku, kao jednog novog vizualnog identifikatora putem kojeg se razvijao osjećaj dinastije, ali i individualni identitet te je on bio slikovit, vizualan i javan. Određene vladajuće obiteljske loze su od 12. stoljeća usvojile nasljedne simbole nošene na štitovima i zastavama, ali i knjigama ili grobnicama. Uglavnom ti su simboli bili ili apstraktni geometrijski oblici (ševroni, križevi i dijagonalne trake) ili stilizirane životinje (posebice lav). Tako su do 1200. godine engleski kraljevi imali svoje heraldičke simbole, odnosno tri lava, dok su francuski kraljevi imali ljiljane (fleurs-de-lys). Prvi pripadnik anžuvinske dinastije koji je vladao kraljevstvom Sicilije, odnosno Karlo I. je kao grb na plavom štitu francuske kraljevske kuće nosio zlatne ljiljane. Također, isti grb su nosili i njegovi potomci i nasljednici, Karlo II. i Robert. Mlađa braća kralja Roberta nosili su svoje različite verzije ovih grbova, pa je tako Filip Tarantski imao još srebrnu traku, a Ivan Drački obrub od naizmjeničnih srebrnih i crvenih kvadrata.¹⁹ Također, na grobnici Gotfrida V. Anžuvinskog se nalazi emajlirani portret koji sadrži štit ukrašen lavovima, pa je tako on jedna od prvih ličnosti s heraldičkim simbolom i vjerojatno prvom koja ga je koristila. Ti su lavovi preko Gotfrida stigli do Rikarda Lavljeg Srca te su postali heraldički simbol Engleske.²⁰

Bartlett naglašava da postoje mnogi načini iskazivanja dinastičke svijesti i identiteta te da postoji jedan dobro poznati oblik, a to je obiteljsko stablo koje je predstavljalo uobičajen način prenošenja informacija o odnosima unutar obitelji. Obiteljska stabla stvorena su iz više razloga i ona predstavljaju proizvod dinastičke

¹⁸ R. Bartlett, 2020., str. 286-290

¹⁹ R. Bartlett, 2020., str. 321-323

²⁰ J. Anderson, 2019., str. 89

sredine. Između ostalog, motiv za njihovu izradu bio je kako bi se provjerila bliskost obiteljskih odnosa između budućih supružnika jer je Crkva inzistirala na vrlo strogim pravilima o izboru bračnog partnera. Vjenčanje je bilo zabranjeno sa svojim prvim, drugim, trećim, četvrtim, petim ili šestim rođakom, no Crkva je 1215. godine morala ublažiti ta stroga pravila. Također, poticala se i izrada rodnog lista u slučaju potencijalnog srodstva, a savjet je bio da bi svaka osoba trebala biti upoznata sa svojim podrijetlom.²¹

5. PORIJEKLO I USPON ANŽUVINSKE DINASTIJE

Izvorna anžuvinska dinastija formira se u 9. i 10. stoljeću s gotovo legendarnim grofovima kao što su bili Ingelgarije, Fulko Crveni i Fulko Dobri, a u tom je razdoblju grofovija Anjou bila jedna od glavnih političkih jedinica u Francuskoj. Anžuvinci dolaze u fokus 987. godine s Fulkom III., značajnom osobom zbog njegovih hodočašća u Jeruzalem, njegove izgradnje utvrda i širenja teritorija grofovije Anjou. Njegovi nasljednici, Gotfrid II. i Fulko IV., nisu imali sreće jer su od susjeda Vilima I. Osvajača, često doživljavali poraze.²²

Preko Fulka I. Crvenog, Ingelgarovog sina, Anžuvinci ulaze u provjerljive povijesne dokumente i to zbog njihovog karakterističnog imena i boje budući da je crvena kosa stoljećima bila njihovo karakteristično obilježje. Fulko I. Crveni bio je prvi anžuvinski grof jer se do 920. ili 930. godine proglasio grofom Anjoua. Fulko II. (941. – 960. godine) je naslijedio oca Fulka Crvenog kao grof Anjoua, a njega je pak naslijedio

²¹ R. Bartlett, 2020., str. 326-332

²² J. Anderson, 2019., str. 14

njegov sin Gotfrid I. (Sivoplašt) koji je ušao u legendu kao moćni ratnik i važan oslonac Huga Capeta. Gotfrid umire 987. godine te ga je naslijedio sin Fulko III. (Fulko Crni).²³

Fulka III. su nazivali Hodočasnikom ili Jeruzalemcem zbog njegova hodočašća u Jeruzalem, no tek su ga kroničari 12. stoljeća nazvali Crnim zbog potrebe razlikovanja Fulka III. od njegova praunuka Fulka V. Njegove bitke postavile su temelj budućem anžuvinskom širenju, a najvažniji uspjeh je konačna vladavina nad Toursom. On je i transformirao srednjovjekovno ratovanje koje je imalo posljedice stoljećima jer je utvrde koristio za agresiju, a ne za obranu. Dominacija Fulka III. nad Touraineom i Maineom učinila je Anžuvince jednim od važnih aktera sjeverne Francuske. No, njegova ekspanzija u Maine je uvukla njegova sina u sukob s Normandijom. Fulko Crni je umro 1040. godine, a Anjou nasljeđuje njegov sin Gotfrid II.²⁴

Kao ratnik Gotfrid II. uživao je visok ugled i bio je možda čak i agresivniji od oca, budući da je dovršio aneksiju Toursa. Gotfrid je umro 1060. godine, ali nije imao djece da ga naslijede pa je tako svoje posjede podijelio između svojih nećaka, Gotfrida III. i Fulka IV. Nažalost, oni su se iskazali kao loši vladari između kojih je vladala stalna borba, a na kraju je prevladao Fulko IV. Nakon njegove smrti, naslijedio ga je sin Fulko V. (Fulko Mlađi i kasnije Fulko od Jeruzalema) kao grof od Anjoua, koji je sklopio dva povijesna braka. On se 1129. godine oženio Melisendom, kćeri kralja Balduina II. i služeno priznatom nasljednicom Jeruzalemskog kraljevstva. Fulko je odmah pružio vojnu pomoć Balduinu II., a zbog toga je i bio izabran kao podoban muž za Melisendu. Balduin umire 1131. godine te je odredio da Fulko i Melisenda budu suvladari njegovom unuku Balduinu III.²⁵ Također, Fulko V. je vodio pregovore s engleskim kraljem Henrikom I.

²³ J. Anderson, 2019., str. 28-36

²⁴ J. Anderson, 2019., str. 36-50

²⁵ J. Anderson, 2019., str. 51-82

koji su doveli do ključnog braka između nasljednika Anjoua i nasljednice Engleske i Normandije. Tako se Fulkov sin Gotfrid V. Plantagenet oženio Henrikovom kćeri Matildom, a od ovog braka najviše koristi je imala dinastija grofova Anžuvina.²⁶

6. VLADAVINA ANJOU-PLANTAGENT DINASTIJE U ENGLJSKOJ

Henrik I. bio je četvrti i najmlađi sin Vilima I. Osvajača, a postao je kralj Engleske nakon iznenadne smrti njegovog starijeg brata i nasljednika Vilima II. Riđeg 1100. godine.²⁷ Henrika I. se smatra izvanredno sposobnim i uspješnim vladarom, vrhunskim političarom svoga doba, ali čak se ni on nije uspio nositi s tenzijama oko pitanja njegovog nasljednika. Budući da mu se jedini legitimni sin Vilim Adelin utopio u brodolomu Bijelog broda 1120. godine, svoju je kćer i nasljednicu Matildu trebao udati za Gotfrida V. Plantageneta.²⁸ Vjenčali su se 1128. godine i tad je Matilda imala 25, a Gotfrid 14 godina. Naime, Matilda je bila udovica cara Henrika V., a Gotfrid je bio samo običan grof pa su te razlike u godinama ali i ugledu sigurno igrale ulogu u neuspješnom početku braka. Sin im se rodio 1133. godine koji je dobio ime po svom djedu. Za Henrika I. to je dijete predstavljalo najvažniju osobu i koje ga je trebalo izravno naslijediti no to se nije dogodilo jer je Henrik I. preminuo 1135. godine.²⁹

Henrikovom smrću situacija se mijenja jer na scenu dolazi njegov nećak Stjepan koji je uspio uvjeriti barune da ga okrunu za kralja 1135. godine. Stjepan je brzo zauzeo i Normandiju, a činilo se da su Matilda i Gotfrid potpuno poraženi. No, Gotfrid je brzo krenuo na ponovo osvajanje Normandije te nije pružio pomoć Matildi koja se vratila u

²⁶ J. Gillingham, 2001., str. 7-9

²⁷ R. Huscroft, 2016., str. 8

²⁸ J. Gillingham, 2001., str. 9-12

²⁹ R. Huscroft, 2016., str. 36-37

Englesku. Gotfrid je uspio slomiti otpor u Normandiji do kraja 1142., a 1144. godine je priznat kao tamošnji vojvoda.³⁰ Poraz kod Lincolna 1141. godine bilo je poniženje za Stjepana, a iznenada se činilo da će Matilda postati kraljica. Ali nije svugdje imala jednaku potporu, a plemstvo je bilo iznervirano mogućnošću da na vlast stupi žena. Moguće da je tada svima bilo jasno da je Matilda izgubila svaku šansu za prijestoljem, donekle jer je bila žena, a donekle jer je loše vodila englesku kampanju. Tada je sva caričina pozornost usmjerena na osiguranje nasljedstva za svog sina Henrika.³¹

Situacija se mijenja 1153. godine dolaskom Henrika na englesko tlo i koji je tada bio jedan od najmoćnijih europskih prinčeva. Gotfrid ga je 1149. imenovao vojvodom od Normandije, a 1151. godine postaje grof od Anjoua nakon očeve smrti. Sljedeće godine oženio se Eleonorom i tako postao i vojvoda od Akvitanije.³² Ona je bila kćer i nasljednica svih teritorija vojvode Vilima X., odnosno njezino nasljeđe sastojalo se od Akvitanije, Gaskonje i Poitoua.³³ Henrik je preuzeo kontrolu nad većinom Francuske, a brzi rast njegove moći promijenilo je odnos snaga u Engleskoj. Ugovorom iz 1153. godine obje su strane dogovorile primirje, a Stjepan je priznao Henrika svojim nasljednikom kako bi doživotno vladao Engleskom. Također, Stjepanov sin Vilim I. morao je odustati od svojih ambicija za stjecanje krune, a zauzvrat je zadržao svoje zemlje u Engleskoj i Normandiji. Nešto više od godinu dana kasnije, građanski rat je završio budući da je Stjepan preminuo.³⁴ Stupanjem na prijestolje 1154. godine, sada kao Henrika II. započela je vladavina anžuvinske dinastije u Engleskoj te je vladao većim teritorijem od bilo kojeg drugog vladara u Europi, odnosno tzv. Anžuvinskim carstvom.³⁵

³⁰ J. Anderson, 2019., str. 93-99

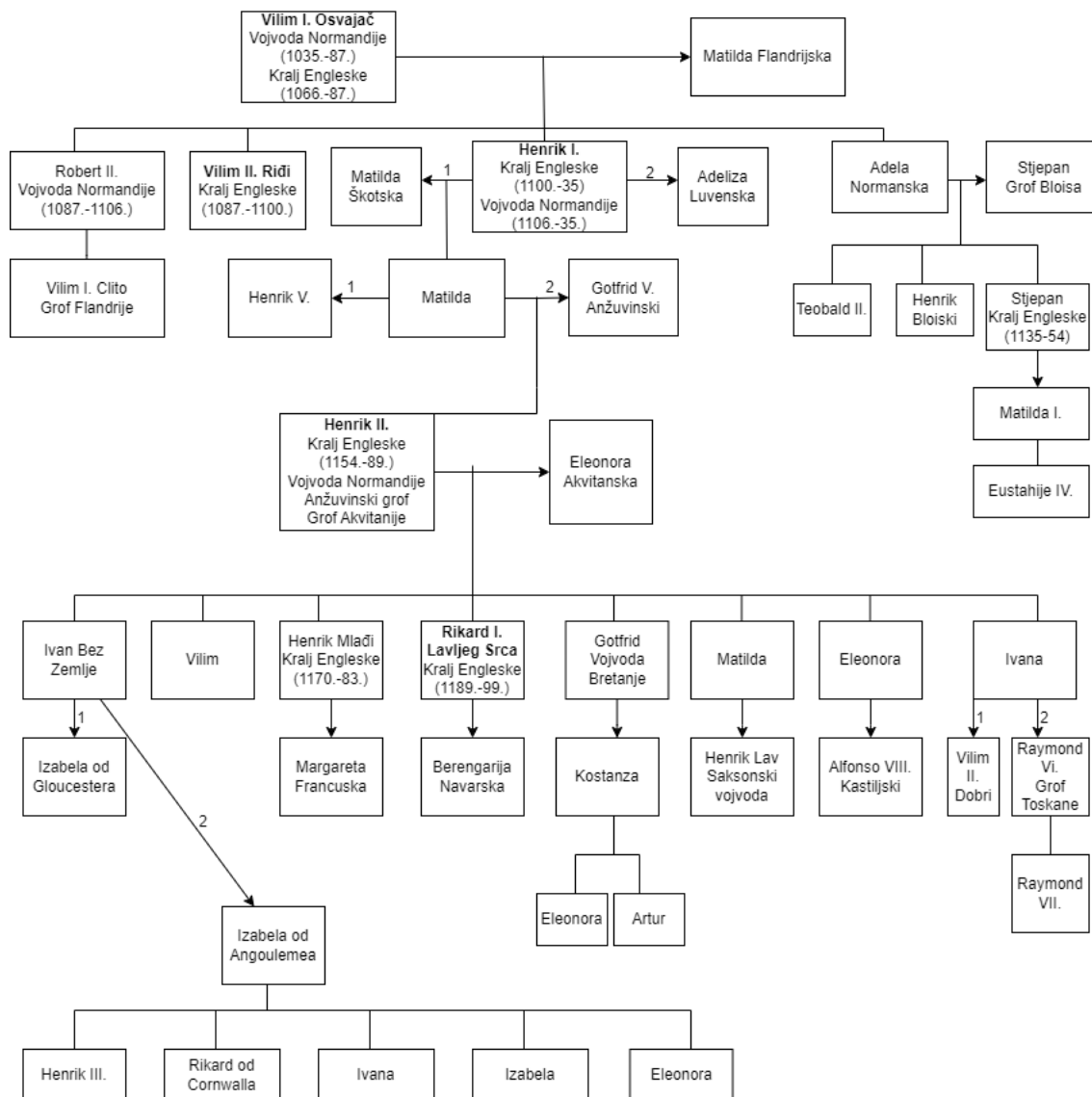
³¹ R. Huscroft, 2016., str. 40-42

³² R. Huscroft, 2016., str. 46

³³ J. Anderson, 2019., str. 101-103

³⁴ R. Huscroft, 2016., str. 46-47

³⁵ J. Anderson, 2019., str. 118

Slika 1. Genealogija vladara Engleske, Normandije i Anžuvinskog carstva (1066. - 1272. godine)

(preuzeto iz R. Huscroft, 2016.)

Henrik II. je već za svoga života odlučio okruniti sina Henrika Mladog, praksa koja je bila uobičajena u Francuskoj ali ne i u Engleskoj.³⁶ Henrik Mladi je 1156. godine postao najstariji preživjeli sin Henrika II. i Eleonore nakon smrti prvorođenca Vilima. Henrik je bio zaručen s Margaretom, kćeri francuskog kralja Luja VII. Razlozi za ove zaruke bili su striktno vezani za politička i teritorijalna pitanja jer se između zemalja vojvoda Normandije i francuskih kraljeva nalazila strateška pogranična zona (Vexin).

³⁶ J. Anderson, 2019., str. 130

Kontrola te zone postala je centralna u njihovoj borbi pa je stoga Vexin postao jedno od najsnažnije utvrđenih područja Europe u 12. stoljeću, a neke od utvrda su izdvojene kao miraz princeze Margarete.³⁷

Henrik II. je već 1169. godine obznanio sinovima plan kako će podijeliti svoj teritorij nakon smrti. Rikard će postati vojvoda od Akvitanije, Gotfrid vojvoda od Bretanje, a najbitnije Engleska, Normandija i Anjou pripast će najstarijem sinu i glavnom nasljedniku Henriku Mladom. No, najvažnija Henrikova odluka bila je da desetogodišnjeg Ivana, svog najmlađeg sina postavi na Irsko prijestolje što je bilo bitno za realiziranje plana kojim bi se Irska dovela pod anžuvinsko okrilje. Nadalje, vladavina Henrika II. u značajnoj je mjeri bila obilježena napetim i problematičnim odnosom s Eleonorom i njihovim sinovima i o kojem je ovisila stabilnost Engleske i Francuske. Zamalo je došlo i do katastrofe po Henrika II., 1170-ih zbog pobune s kojom se suočio, a Henrik Mladi bio je u fokusu sukoba sa svojim ocem sve do svoje smrti 1183. godine.³⁸

Pobuna (1173. – 1174. godine) Eleonore i Henrikovih sinova izazvala je rat, a na kraju je Henrik izašao kao pobjednik.³⁹ U Montlouisu 1174. godine, Henrik II. i njegovi sinovi službeno su se pomirili, dok je Eleonora ostala u kraljevskom pritvoru. Međutim, početkom 1183. godine opet je došlo do sukoba u obitelji. Ovaj put Henrik Mladi i njegov mlađi brat Gotfrid bili su pobunjeni protiv Rikarda i Henrika II., a ovu krizu je okončala smrt mladog kralja iste godine.⁴⁰ Smrt Henrika Mladog za Rikarda je značila da je on sada glavni nasljednik Henrika II., ali samim time je i naslijedio napete odnose s ocem. Tako mu je Henrik II. naredio da Ivanu preda Akvitaniju, što je on odbio jer je tamo proveo

³⁷ R. Huscroft, 2016., str. 110-111

³⁸ R. Huscroft, 2016., str. 77-116

³⁹ J. Gillingham, 2001., str. 34

⁴⁰ R. Huscroft, 2016., str. 124-131

osam godina kako bi pacificirao vojvodstvo i izgradio vlastiti autoritet.⁴¹ Nakon toga je Henrik naredio Rikardu da Akvitaniju preda Eleonori, a tu je naredbu Rikard poslušao. Gotfrid je preminuo 1186. godine, a njegova žena je nedugo zatim rodila sina Artura. Henrik II. je preminuo 1189. godine, a iste godine Rikard je bio okrunjen za kralja. Važno je istaknuti da niti jedan prijašnji kralj nije bez opozicije naslijedio Englesku, Normandiju i ostatak anžuvinskih posjeda.⁴² Rikard je bio oženjen s Berengarijom, kćerkom kralja Navare Sanča VI. ali nisu imali djece.⁴³

Akvitanski vazali potaknuti francuskim kraljem Filipom II. Augustom, pobunili su se 1199. godine pa se Rikard morao obračunati s njima. Prilikom opsade utvrde blizu Limogesa pogođen je iz samostrela i umro nakon nekoliko dana.⁴⁴ Njegova je smrt izazvala krizu nasljeđivanja jer je Ivan bio posljednji legitimni sin Henrika II. No, Gotfridov sin i vojvoda od Bretanje, Artur imao je jednako, ako ne i jače pravo na nasljeđivanje prijestolja jer bi sin starijeg brata trebao naslijediti prije mlađeg brata. Ali kraljevstvo je bilo pod velikom prijetnjom od strane Filipa Augusta pa je prednost dobio Ivan koji je bio stariji i imao važne odgovornosti.⁴⁵ Najprije je postao o vojvoda od Normandije 1199. godine, a ubrzo je okrunjen kao kralj Engleske. No, skupština baruna iz Anjoua, Mainea i Tourainea priznala je Artura kao zakonitog nasljednika Rikarda I.⁴⁶

Ivan se 1189. godine oženio s Izabelom, kćerkom i nasljednicom Williama grofa od Glouceстера, odnosno jednom od najbogatijih nasljednica u Engleskoj. Henrik II. ih je zaručio već 1176. godine kako bi izvršio pritisak na Williama da prizna Ivana kao nasljednika grofa od Glouceстера. Izabela mu nije podarila nasljednika pa je Ivan okončao

⁴¹ J. Gillingham, 2001., str. 37

⁴² J. Anderson, 2019., str. 146-161

⁴³ R. Huscroft, 2016., str. 163-164

⁴⁴ J. Gillingham, 2001., str. 49

⁴⁵ J. Anderson, 2019., str. 180

⁴⁶ R. Huscroft, 2016., str. 173

njihov brak. Do 1200. godine Ivan se već oženio s drugom Izabelom, ovaj put kćerkom Adhemara grofa od Angoulêmea, jednog od najvažnijih i najproblematičnijih akvitanskih baruna. Njegove zemlje bile su u središtu vojvodstva i stoga su bile strateški važne pa je ova kraljeva ženidba bila i smišljena kako bi se ovaj teritorij doveo u naručje Anžuvina i da se konsolidira središnji dio Akvitanije.⁴⁷

Nakon što je postao kraljem, Ivan je naslijedio jaku poziciju ali je nepotrebno otuđio bitne ljude, nije preuzeo glavnu ulogu u suočavanju s prijetnjom Filipa Augusta, za ratove je unajmio nepouzdanu plaćenike, malo je učinio kako bi pridobio normansku podršku i još navodno ubio Artura.⁴⁸ Također, smrt Ivanove majke Eleonore 1204. godine imala je značajne posljedice. Iako je već bila starije životne dobi svakako je ostala ključna figura u stvaranju anžuvinskog autoriteta i carstva. Ona je osigurala Akvitaniju za Ivana, a njen odnos sa sinovima oblikovao je drugi dio vladavine Henrika II. i cijelu Rikardovu. Henrik II. bio je samo nasljednik prijestolja Engleske i grofovije Anjou ali Akvitanija je predstavljala veliku i kulturološki različitu regiju koja je udvostručila posjede Anžuvina. Također, 1204. godine Ivan je izgubio Normandiju, odnosno Filip je osvojio Anjou, Maine i Touraine, a samo je Gaskonja ostala pod Ivanovom kontrolom i time Anžuvinsko Carstvo zapravo završava.⁴⁹ Gubitkom Anjoua i Normandije, Anžuvinci u Engleskoj izgubili su ne samo dvije provincije, nego i dvije glavne jezgre moći i sentimenta cijele dinastije.⁵⁰

⁴⁷ R. Huscroft, 2016., str. 186-187

⁴⁸ R. Huscroft, 2016., str. 174

⁴⁹ J. Anderson, 2019., str. 195

⁵⁰ J. Gillingham, 2001., str. 75

7. ANŽUVINCI NA SICILIJ I U NAPULJSKOM KRALJEVSTVU

Papinska kurija je morala pronaći novog vladara za prijestolje Kraljevine Sicilije koji bi zagovarao interese i prihvatio suverenitet papinstva. Tako se brat francuskog kralja Luja IX., Karlo I. Anžuvinao pojavio u užem papinom izboru kao mogući vođa invazije na južnu Italiju. Karlo je bio poznat po svojoj pobožnosti i vojnom iskustvu. Ali najvažnije je bilo to što je Karlo silno želio pokrenuti i što je mogao platiti sicilijanski rat te je obećao da u Italiji neće tražiti nijednu carsku ili papinsku zemlju budući da je njegov zadatak osvajanje Sicilije.⁵¹ Godine 1265. Karlo je krenuo na nezakonitog sina cara Fridrika II., Manfreda, a već ga je iduće godine pobijedio u bitci kod Beneventa. Manfred i mnogi njegovi pristaše su ubijeni, dok je Kraljevina Sicilija postala dio anžuvinske sfere. No, ubrzo se pojavila nova prijetnja posljednjeg zakonitog potomka Hohenstaufen dinastije i unuka Fridrika II, Konradina, a Karlo je tek nakon bitke kod Tagliacozza 1268. godine potpuno osigurao Siciliju.⁵²

⁵¹ D. Abulafia, 1999., str. 507-509

⁵² J. Dunbabin, 1998., str. 4

Henrik II.⁵³ Tek je odlukom Luja IX. 1246. godine, Karlo naslijedio Anjou i Maine budući da je preminuo Ivan, a do tada je već postao i grofom Provanse jer je oženio Beatrice. Ona je umrla 1267. godine ali se Karlo već iduće godine oženio s Margaretom, unukom burgundskog vojvode, čija mu je pomoć u Italiji tada bila neophodna. Karlo je imao dobar odnos sa svoje dvije žene, djecom i unucima, iako se povremeno se svađao s najstarijim sinom. Zbog toga Karlovi protivnici nisu mogli tražiti podršku od članova njegove uže obitelji kako bi ga ugrozili, kako je bio slučaj s članovima Anžuvinske dinastije u Engleskoj.⁵⁴

Za razliku od svog oca, Karlo nije namjeravao podijeliti svoje zemlje među svojim sinovima. Kod Anžuvinaca, politika širenja kraljevske loze po Sredozemlju i Europi bila je usavršena strateški sklopljenim brakovima. Takav savez Karlo je sklopio s Ugarskom, budući da se njegova kći Izabela udala za Ladislava IV. Kumanca, nasljednika Ugarske krune, a Karlov sin i nasljednik, Karlo II. oženio se za Mariju Arpadović, što je dovelo anžuvinsku dinastiju na prijestolje Ugarske.⁵⁵ Kratkoročno gledano, ovim brakovima Karlo je stekao saveznika na Jadranu gdje mu je bila potrebna podrška dok se širio u Albaniji gdje je od 1272. godine postao kraljem. Karlov mlađi sin Filip se oženio nasljednicom princa Ahaje, Guillaumea de Villehardouina, a ovaj brak je 1278. godine doveo Ahaju pod Karlovo okrilje. Karlova najmlađa kći Beatrice se 1273. godine udala za Filipa od Courtenaya, sina Balduina II., titularnog cara Carigrada, a Blanka se udala za Roberta de Bethunea, sina grofice od Flandrije.⁵⁶

Karlov interes protezao se i do Jeruzalema, a njegovo zanimanje za Svetu Zemlju otkriveno je 1274. godine kada je otkupio jeruzalemsku krunu od Marije Antiohijske.

⁵³ J. Anderson, 2019., str. 237-238

⁵⁴ J. Dunbabin, 1998., str. 13-36

⁵⁵ D. Abulafia, 2000b., str. 110

⁵⁶ J. Dunbabin, 1998., str. 183-185

Uspio je Akru pretvoriti u anžuvinsko uporište ali Karlo je bio samo još jedan od odsutnih jeruzalemskih kraljeva. Jeruzalemskom krunom ostvario je samo prestiž, a napuljski kraljevski dokumenti nastaviti će njegovim nasljednicima pridavati i naslov *Rex Hierusalem et Sicilie*, dok se jeruzalemski križ nalazio i na kraljevskom grbu. Nadalje, Karlova aspiracija je bila i osvajanje Carigrada, a kod toga su ga podržali papa Martin IV. i Venecija. Flota je trebala isploviti 1282. godine ali to se nije dogodilo zbog nevolja na Siciliji kada se u roku od nekoliko dana veći dio otoka pobunio protiv Anžuvina. ⁵⁷ Sicilijanska večernja je nazvana prvom pobunom protiv modernog državnog oprezivanja, dok su uzroci pobune vrlo složeni. Osim nametnutih velikih poreza sicilijanskom stanovništvu, Karlova vladavina je stvorila i veliki financijski teret koji je izazvan stalnim vojnim pohodima i ambicioznom osvajačkom politikom. ⁵⁸

U međuvremenu je Karlov rival, Petar III. Aragonski bio spreman prihvatiti poziv sicilijanskog parlamenta da dođe na Siciliju i preuzme krunu u ime svoje žene Konstance (kćer kralja Manfreda i posljednja iz dinastije Fridrika II.). Stigao je u Palermo kako bi primio krunu i obranio novo kraljevstvo ali Katalonija i Aragon bile su izložene francuskom napadu dok je on bio zauzet na Siciliji. Stoga je 1283. godine, Petar predložio Karlu dvoboj u pojedinačnoj borbi kako bi se izbjeglo daljnje krvoproliće i prekinulo suparništvo Anžuvina i Aragona, a na kraju su obje strane izbjegle borbu. No, katalonska mornarica uspjela je zarobiti Karla II., što je rezultiralo neredima u Napulju. Pobuna Sicilijanske večernje bila je financijska, politička i vojna katastrofa jer je otok bio važan izvor prihoda, a 1285. godine Karlo I. umire ostavljajući svog jedinog nasljednika još uvijek zarobljenim. ⁵⁹

⁵⁷ D. Abulafia, 1999., str. 512-513

⁵⁸ J. Dunbabin, 1998., str. 102-104

⁵⁹ D. Abulafia, 1999., str. 515-516

Karlo II. Hromi tek je 1289. godine oslobođen, a iste godine je i okrunjen dok je u međuvremenu kraljevstvom vladao papa. Njegov sin Robert Mudri, oženio se za Jolandu Aragonsku, a kćer Blanka udala se za Jakova II. Aragonskog. Važniji brak je sklopljen između Karlove kćeri Margarete i sina Filipa III., Karla od Valoisa, s Anjouom i Maineom kao njezinim mirazom. Ugarski kralj Ladislav IV. Kumanac, umro je 1290. godine i budući da nije imao nasljednika, pravo na ugarski prijestol prešlo je na najstarijeg sina Karla II., Karla Martela. No, Karlo Martel umire 1295. godine i njegovo pravo nasljeđuje njegov mladi sin Karlo Robert koji će biti priznat kao Ugarsko-Hrvatski kralj 1310. godine. Najstariji sin Karla II., Luj (Sv. Luj od Toulousa) odrekao se svog prava na napuljsko prijestolje i pristupio Franjevačkom redu i time je Robert Mudri naslijedio svog oca. Karlo je s Aragoncima 1302. godine sklopio mir u Caltabellotti kojim je sin Petra III., Frederik III. Sicilijanski priznat kao kralj Sicilije, a Karlo II. je priznat kao kralj Napuljske kraljevine kako bi se razlikovala dva kraljevstva. Nakon Frederikove smrti Sicilija se trebala vratiti u anžuvinsko okrilje, ali to se nije dogodilo pa su Anžuvinci i Aragonci i dalje ratovali oko otoka tijekom 14. stoljeća.⁶⁰

Karlo II. je 1307. godine imenovao sina Filipa I. Tarantskog princem Ahaje ali se on brzo vratio u Italiju i oženio se Katarinom Valois-Courtenay, odnosno nasljednicom Latinskog Carstva. Također, Filip je odlučio Moreju vratiti pod anžuvinsko okrilje pa je nasljednicu Matildu prisilio da se uda za Filipova brata Ivana. Matilda je odbila ovaj brak, a Anžuvinci su je prisilili da napusti Grčku 1318. godine, dok je njezina prava zadržao Ivan. Filip je preminuo 1331. godine, a njegovo pravo na Ahaju te Katarinino pravo na Latinsko Carstvo naslijedio je njihov sin Robert II. Tarantski. Ivan je prodao svoje teritorije Robertu, a zauzvrat je stekao Drač pa je tako njegova loza postala vojvodama

⁶⁰ J. Anderson, 2019., str. 304-314

od Drača dok je Ivanov unuk Karlo II. Drački stupio na sicilijansko i ugarsko-hrvatsko prijestolje.⁶¹

Karlo II. umire 1309. godine, a naslijedio ga je treći sin Robert Mudri. Robertov sin i nasljednik Karlo Kalabrijski iznenada umire 1328. godine, a to je bio ozbiljan udarac kralju jer je Karlo već vladao kraljevstvom od 1318. do 1324. godine, kada je Robert boravio u Avignonu. Tako su Roberta trebale naslijediti Ivana i Marija, odnosno njegove unuke. Marija se udala za Karla, sina Ivana Dračkog, a Ivana za Andriju, brata ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika I. Velikog. Nakon Robertove smrti Ivana je imala 17, a Andrija 15 godina te je nasljeđivanje prošlo mirno jer je Ivana očito bila Robertova nasljednica, ali njezin spol i godine označili su borbu za kontrolu nad kraljevstvom. Nakon Andrijinog ubojstva 1345. godine i Ivanine ponovne udaje za Ludovika I. Tarantskog, sina Filipa I. Tarantskog, dolazi do ugarske invazije na Italiju. Anžuvinska obiteljska politika dosegla je najkaotičniji trenutak, čije su ogranke predstavljali Ivana, Ludovik I. Tarantski, Karlo Drački i Ludovik I. Veliki koji su se otvoreno borili za prijestolje.⁶²

Ugarska invazija je doživjela neuspjeh jer je Ludovik Tarantski uspio izboriti pobjedu, a 1352. godine je uz papino odobrenje i okrunjen za kralja ali samo kako bi čuvao prijestolje po Ivaninom pravu čija djeca nisu dugo živjela. Ludovik Tarantski umire 1362. godine, a Ivana je vratila kontrolu nad kraljevstvom.⁶³ Iste godine umire i Ludovik Drački, ostavivši iza sebe sina Karla II. Ostali suparnici za prijestolje bili su Filip II. (treći muž Ivanine sestre Marije) i Robert II. Tarantski. No, Robert umire 1364., a Filip 1374. godine. Karlo Drački bio je prvi Marijin muž te su imali četiri kćeri koje su također bile kandidatkinje za prijestolje nakon Marijine smrti 1366. godine.⁶⁴

⁶¹ J. Anderson, 2019., str. 334-335

⁶² J. Anderson, 2019., str. 319-351

⁶³ D. Abulafia, 2000a., str. 510-511

⁶⁴ J. Anderson, 2019., str. 363-382

Ivana je sama vladala od 1362. do 1380. godine, a nijedan od njezina dva iduća muža nije se smatrao kraljem. Treći Ivanin muž bio je Jakov IV., titularni kralj Majorke kojom je vladao njegov ujak Pedro IV. Njihovim brakom Jakov nije bio uključen u nasljeđivanje ali mu je dodijeljena titula Kalabrijskog vojvode. Ivana je zatrudnjela ali je 1365. godine pobacila i više nije imala djece, a Jakov umire 1375. godine. Nasljeđivanje je sada trebalo prijeći na Marijinu djecu. Ivana je isključena zbog neodobrenog braka, Klemencija je umrla prije, a Agneza se odrekla svojih prava, ostavljajući samo najmlađu Margaretu kojom se oženio Karlo II. Drački pa su mu izgledi za krunu bili sve bolji. Ivana se udala po četvrti put i to za Otona, vojvodu od Brunswicka. Papa Urban IV. je Ludoviku I. Velikom ponudio napuljsko prijestolje, ali on dao svoju podršku Karlu II. Također, papa je Ivanu proglasio heretikom i pozvao Karla da ju zamijeni te je on 1380. godine poveo vojsku prema Italiji.⁶⁵

Karlo Drački je kao Karlo III. bio okrunjen za kralja Sicilije 1381. godine. Vrata Napulja su se otvorila nakon zarobljavanja Otona, a Ivana je zatvorena i 1382. godine ubijena. Nakon smrti Ludovika I. bez muškog nasljednika, Karlo je nakratko stupio i na ugarsko-hrvatsko prijestolje kao Karlo II. te je brzo stekao moćne neprijatelje koji su ga ubili 1386. godine. Karlo je u Napulju i Ugarskoj kratko vladao iako je pokazao da je sposoban u stjecanju dviju kruna u kratkom vremenu, no zanemario je protivljenje napuljskih i ugarskih velikaša. Karla nasljeđuje sin Ladislav Napuljski.⁶⁶

⁶⁵ J. Anderson, 2019., str. 380-391

⁶⁶ D. Abulafia, 2000a., str. 513-514

8. USPON NAPULJSKIH ANŽUVINACA U UGRARSKO-HRVATSKOM KRALJEVSTVU

Smrću Andrije III. Mlečanina, izumire i dinastija Arpadovića i to u doba krize kraljevske vlasti. Samim time javlja se najbitnije pitanje, a to je tko će naslijediti Andriju na prijestolju Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva. Po pravu nasljeđivanja glavni kandidat bio je Karlo I. Robert, sin Karla Martela i unuk Karla II. Hromog.⁶⁷ Karlo Martel umire 1295. godine pa je tako Karlo Robert postao njegov legitimni nasljednik. Također, Karlo Robert je očekivao da će naslijediti Karla II. i na napuljskom prijestolju, budući da je njegov otac bio Karlov prvorodeni sin, isto kao što je i on bio prvorodenac svoga oca. No, nasljeđe mu je uskratio upravo Karlo II. Iako nasljeđivanje po pravu primogeniture nije bilo definirano jasnim pravilima, nerijetko se kršilo unutar europskih dinastija, što je svakako privlačilo pozornost. Karlo Robert je po svojoj baki, Mariji Arpadović polagao pravo na ugarsku krunu, a Andrija III. bio je živ u trenutku njegovog pohoda prema Dalmaciji 1300. godine. Prvotni cilj pohoda bio je maknuti dvanaestogodišnjeg dječaka iz Napulja čiji bi duži boravak mogao izazvati političku nestabilnost. Tako su Bribirski Šubići, Karla Roberta na svojim posjedima čuvali sve do smrti Andrije III. 1301. godine koji nije imao nasljednika.⁶⁸

Karlo I. Robert je tri puta bio krunjen kao kralj Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva: prvi put privremenom krunom 1301. godine u Ostrogonu, drugi put 1309. godine u Budimu te treći i posljednji put 1310. godine u Stolnom Biogradu i to ovaj put kao legitimni vladar, priznat od svih.⁶⁹

⁶⁷ P. Engel, 2001., str. 124-128

⁶⁸ M. Ančić, 2020., str. 129-146

⁶⁹ P. Engel, 2001., str. 128-130

Politički savez s Poljskom bio je jedan od najvećih uspjeha anžuvinske vanjske politike, a taj savez je ojačan bračnom vezom 1320. godine kada se Karlo oženio kćerkom kralja Vladislava I. iz dinastije Pjastovića, Elizabetom. Zbog tog odnosa je poljski kralj Kazimir III., 1339. godine odlučio da ako umre bez legitimnog nasljednika, njegovo kraljevstvo će prijeći u ruke ugarskog kralja i njegovih nasljednika. Također, Karlo je sklopio i trgovački ugovor s Češkom.⁷⁰

Karlo I. Robert je trebao nasljednika, no to je bilo iznenađujuće teško. Postoji razlika u izvorima oko toga s kime i kada se oženio ali čini se da mu je prva žena bila Marija od Galicije, druga Marija od Bytoma iz Poljske, treća Beatrica Luksemburška, kći cara Henrika VII. i posljednja je bila Elizabeta Pjast. Prve dvije žene mu nisu podarile djece, Beatrica je umrla pri porodu 1319. godine, a tek je s Elizabetom imao pet sinova i dvije kćeri: Karlo i Ladislav su umrli mladi pa budući Ludovik I. Veliki, Andrija i Stjepan te Ana i Katarina.⁷¹

Karlo I. Robert vladao je Ugarsko-Hrvatskim kraljevstvom 41 godinu i preminuo u Višegradu 1342. godine. Karla je bez opozicije naslijedio njegov najstariji sin, šesnaestogodišnji Ludovik. Njegova se vladavina temeljila na Karlovom čvrstom autoritetom koji ni najmanje nije bio ugrožen. Oko Ludovika su se okupili Karlovi vjerni i poslušni ljudi, a ugarski posjedi i riznica činili su se nepresušnima. Karlo je Ludoviku dodijelio i titulu kneza Transilvanije, a Stjepanu titulu kneza Slavonije te je 1350. godine imenovan kraljevim namjesnikom sa svojom majkom. Također, stekao je i titulu erdeljskog vojvode, kao i hercega Hrvatske i Dalmacije te Slavonije. Nakon Stjepanove smrti 1354. godine, njegovu pokrajinu nasljeđuje sin Ivan koji je bio pod skrbištvom svoje majke Margarete, kćeri cara Ludovika IV. Bavorskog. Ubrzo nakon stupanja na

⁷⁰ P. Engel, 2001., str. 136-137

⁷¹ J. Anderson, 2019., str. 337-338

prijestolje Ludovik se usmjerio na napuljsko pitanje, a bilo mu je bitno i dovršiti očev posao prisiljavajući na poslušnost područja koje su prije pripadale kruni.⁷²

Budući da je Karlu I. bilo uskraćeno pravo na napuljsko prijestolje, tako se preko trećeg sina Andrije nadao da će zavladatai Napuljem, pa su Karlo i napuljski kralj Robert ugovorili brak između Andrije i Robertove unuke i nasljednice Ivane, a Andrija je od 1333. godine odgajan na napuljskom dvoru.⁷³ Andrija se oženio s Ivanom 1343. godine, ali to nije bilo dovoljno da postane kraljem kao što su se nadali njegov otac i papa. Robert umire 1343 godine, a njegovom oporukom Andrija je izostavljen iz nasljeđivanja jer je potvrđeno da kraljevstvo pripada Ivani i nakon smrti, njezinoj sestri Mariji.⁷⁴ Napuljski dvor je bio podijeljen na više frakcija, a među istaknutijima su bili Tarantska i Dračka frakcija. Oni su se nadali da će stupiti na tron ili ispred Ivane ili putem braka s Robertovim unukama, što je vjerojatno uzrokovalo njihovu ogorčenost prema Andriji. Andrija je ubijen 1345. godine, što je izazvalo dvije invazije na Napulj koje je pokrenuo Ludovik I. Veliki kako bi osvetio brata i koji je Ivanu smatrao glavnim krivcem.⁷⁵

Ivanina brza udaja pružila je dodatno opravdanje za invaziju pokrenutu 1347. godine. Trudna Ivana i Ludovik su pobjegli u Avignon, a ostavili su Karla Martela, Andrijinog sina. Ludovik Veliki brzo je zauzeo Napulj, a Karla Martela je poslao u Budim gdje je umro 1348. godine. Ludovik se osvetio ostatku kraljevske obitelji i tako je među njegovim žrtvama bio Karlo Drački. Kuga je natjerala Ludovika na povlačenje, dok su se Ivana i Ludovik vratili u Napulj 1348. godine kao kralj i kraljica, a njihov legitimitet kao i nevinost vezanu za Andrijino ubojstvo papinstvo je prešutno potvrdilo.⁷⁶ Uz podršku

⁷² P. Engel, 2001., str. 138-161

⁷³ E. Casteen, 2016., str. 32

⁷⁴ V. Lucherini, 2013., str. 351-353

⁷⁵ E. Casteen, 2016., str. 29-34

⁷⁶ E. Casteen, 2016., str. 48-50

Genove 1350. godine pokrenuta je i druga ugarska invazija koja se pokazala kao neuspjeh za Ludovika I. Velikog i njegov plan da osigura napuljsko prijestolje.⁷⁷

Ludovik je najbolji odnos imao s poljskim kraljem Kazimirom III. jer je bio priznat kao njegov nasljednik. Ubrzo nakon Kazimirove smrti 1370. godine, Ludovik je okrunjen za kralja Poljske. Ugarsko-poljska unija je ostvarena bez teškoća, a Ludovik je od tada vladao ogromnim teritorijem koji se protezao od Dalmacije do Varšave te od Šoprona (Mađarska) do Lavova (Ukrajina).⁷⁸

Ludovik se 1353. godine oženio Elizabetom, kćeri bana Stjepana Kotromanića, vladara Bosne. Ona mu u prvih 17 godina braka nije rodila sina pa je priznao brata Stjepana za svog nasljednika sve do njegove smrti. Tada Stjepanov sin Ivan nasljeđuje očevo pravo na krunu, a kojeg je 1355. godine na Ludovikov zahtjev i Kazimir III. odredio kao nasljednika Poljske, ali Ivan umire 1360. godine. To je na ugarski dvor potaklo dolazak budućeg kralja Karla II. Dračkog, nećaka Karla Dračkog kojeg je Ludovik ubio 1348. godine. Karlo je živio u Ugarskoj od 1364. godine, a Ludovik mu je 1371. godine dao vojvodstvo Hrvatsku i Dalmaciju te mu je pružio i podršku u njegovom pohodu na napuljsko prijestolje. Međutim, okolnosti se iznenada mijenjaju jer se 1370. godine Ludoviku prvo rodila kći Katarina, a zatim Marija 1371. i Jadviga 1374. godine.⁷⁹ Bilo je sigurno da će krunu naslijediti neka od Ludovikovih kćeri i trebalo je osigurati lakše nasljeđivanje.⁸⁰ Ludovik je preminuo 1382. godine, a naslijedila ga je kćer Marija koja je imala 11 godina dok je Elizabeta vladala kao regentica.⁸¹

⁷⁷ D. Abulafia, 2000a., str. 510

⁷⁸ P. Engel, 2001., str. 167

⁷⁹ J. Anderson, 2019., str. 387-388

⁸⁰ P. Engel, 2001., str. 188

⁸¹ J. Anderson, 2019., str. 395

9. ZAKLJUČAK

Pojam „dinastija“, koju je prvi put upotrijebio egipatski svećenik Maneton, može označavati moć koja se zadržava kod određene vladajuće obitelji ili jednostavnije rečeno, dinastija predstavlja kontinuiranu liniju ljudi iz iste obitelji. Dinastije su kulturne konstrukcije koje naglašavaju svoje podrijetlo po muškoj ili ženskoj liniji i imaju fiksna pravila obrazaca nasljeđivanja. Primjer jednog takvog načela nasljeđivanja kod vladajućih dinastija srednjovjekovne Europe bila je muška primogenitura, što je značilo da je prvorodeni sin vladara prvi u redu za stjecanje većine prava i posjeda. Tamo gdje nasljeđivanje nije bilo fiksirano najstarijem sinom, nasljedstvo je dopunjeno elementom izbora.

Međutim, postojali su slučajevi kada vladar nije imao muškog nasljednika te je tada kontinuitet same dinastije bio ugrožen. Takvim spletom okolnosti vladajuća obitelj oslanjala se na ženske članove, privremeno djelujući kao regentice bilo kao vladareva žena ili majka, a od kojih su neke čak vladale s punim prerogativima. Tako je Ludovik I. Veliki, vladar Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva bio u situaciji da nije imao muških nasljednika nego samo dvije kćeri pa je tako Marija stupila na ugarsko, a Jadviga na poljsko prijestolje. Prijestolje Karla I. Anžuvinca mogli su pak naslijediti sinovi ili kćeri, iako su prednost imali sinovi. Da on nije imao sinova nego više kćeri, na prijestolje bi stupila najstarija kćer, a u slučaju da Karlo umre bez djece, njegovu lozu bi nastavili njegova braća ili sestre i ujaci ili tete. Tako je utvrđeno žensko nasljeđe u strukturi Kraljevstva Sicilije, kojim je u razdoblju od 1343. do 1382. godine samostalno vladala Ivana I., unuka Roberta Mudrog.

U dinastičkom svijetu gdje se uglavnom sva pažnja usmjeravala na vladarevu želju, a i potrebu da ga naslijedi sin kako bi se nastavila njegova loza, ne treba isključiti

važnost ženskih članova obitelji. Vladari su često udavali svoje sestre ili kćeri za ugledne članove neke druge dinastije kako bi sklopili bitne političke unije. Tako se u Europi stvorila gusta mreža bračnih saveza. Posvuda su žene mogle imati istaknute uloge kao majke i sestre muškog princa te su bile temeljni posrednici kojima se prenosila moć s generacije na generaciju. Takvom politikom se vodio Henrik II., prvi član iz Anjou-Plantagenet dinastije na engleskom prijestolju, koji je preko svojih kćeri sklopio ambiciozne saveze koji su oblikovali europsku politiku. Njegova najstarija kćer Matilda se udala za Saskog vojvodu Henrika Lava, a njezine mlađe sestre, Eleonora i Ivana su se udale za kralja Kastilje Alfonsa VIII. Plemenitog i kralja Sicilije Vilima II. Dobrog. I sam Henrik II. bio je dijete rođeno iz politički sklopljenog braka, budući da je njegova majka Matilda bila jedini preživjeli legitimni nasljednik tadašnjeg kralja Henrika I. On je htio postaviti Matildu na englesko prijestolje, no od nje se ipak očekivalo da sklopi politički brak kako bi se nastavila dinastija. Matilda se vjenčala za Gotfrida V. Anžuvinskog te mu je ona rodila tri sina pa je tako Anžuvinska dinastija dospjela na tron Engleske.

Pravo nasljeđivanja generalno je stvorilo potencijalni sukob vladara i time dovelo u pitanje najistaknutije položaje centralne vlasti. Kraljevi su često bili u napetim odnosima ili sukobu s njihovim ujacima, braćom ili sinovima te je dolazilo do stalnog natjecanja između srodnika po muškoj liniji. Te tenzije vladara i potencijalnih nasljednika činile su jedan od sastavnih elemenata unutarnjih sukoba kraljevskog dvora. Tako je Henrik II. tijekom svoje vladavine često bio u skobu sa svojim najstarijim sinom Henrikom Mladim koji je okrunjen još za života starog kralja. Pobuna Henrikovih sinova i njegove supruge Eleonore dovela je do velikih nestabilnosti i potencijalne katastrofe u njegovom kraljevstvu. Nakon smrti Henrika Mladog, njegov brat Rikard I. je u naslijeđe osim trona stekao i napete odnose sa svojim ocem koji su trajali sve do Henrikove smrti. Također, rat između različitih pretendena na prijestolje bio je uobičajena pojava

srednjovjekovne Europe. Kao primjer se može istaknuti razdoblje kada je anžuvinska obiteljska politika dosegla najturbulentniji trenutak, odnosno kada su se za sicilijansko prijestolje otvoreno borila četiri obiteljska ogranka: Ivana I., Ludovik I. Tarantski, Karlo Drački te Ludovik I. Veliki.

Nadalje, važan je i dinastički identitet ili osjećaj dinastije, a Anžuvinci su se uglavnom identificirali preko imena te se često javilo očekivanje da će se dijete imenovati po nekom rođaku ili prvi sin po djedu. Henrik II. je dobio ime po djedu, a jedna od njegovih kćeri ime je dobila po njegovoj majci Matildi, dok je jedini sin Ivane I. i Andrije nazvan po Andrijinom djedu, Karlu Martelu. Također, Anžuvinci su svoj dinastički osjećaj i identitet izražavali na vizualan način i to putem heraldike, odnosno nasljednih simbola. Ti su simboli bili različiti i često nošeni na štitovima ili zastavama te knjigama i kraljevskim grobnicama. Tako se preko Gotfrida V. Anžuvinskog prenosio heraldički simbol lava koji se nalazio na njegovoj grobnici te postao i simbolom Engleske, a on je i jedna od prvih osoba koja je koristila neku heraldičku oznaku. Napuljski Anžuvinci su preko Karla I. i njegovih zlatnih ljiljana, grba kojeg je nosio na plavom štitu francuske kraljevske kuće, nosili isti grb kao kraljevi Sicilije.

10. SAŽETAK – ANŽUVINCI – RAZUMIJEVANJE SREDNJOVJEKOVNE DINASTIJE

Dinastija potječe od starogrčkog pojma koje označava gospodstvo i suverenitet te se ona danas često shvaća kao određena vladajuća obitelj, linija kraljeva ili prinčeva. Dinastija predstavlja i kulturni konstrukt temeljen na nizu pravila vezanih za reprodukciju i podobnosti za prijestolje. U razdoblju od 900. do 1500. godine, postojale su tri dinastije Anžuvinača od kojih su u ovom diplomskom radu analizirane prve dvije. Izvorna anžuvinska dinastija formirala se u 9. i 10. stoljeću, s poznatim osobama kao što su bili Ingelgarije, Fulko I. Crveni i Fulko II. Dobri. Članovi ove dinastije su postali kraljevi Jeruzalema, zauzeli kontrolu nad Engleskom i izgubili Anjou 1204. godine. Karlo I. Anžuvinač i njegovi potomci su vezani za drugu anžuvinsku dinastiju koja je u 13. i 14. stoljeću zasjela na prijestolje Sicilije, Jeruzalema, Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva i Poljske.

Ključne riječi: Anžuvinci, dinastija, Anjou, Plantagenet, Engleska, Sicilija, Ugarsko-Hrvatsko kraljevstvo, prijestolje

11. SUMMARY – THE ANGEVINS – UNDERSTANDING MEDIEVAL DYNASTY

The dynasty originates from the Ancient Greek term denoting lordship and sovereignty and today it is often understood as a ruling family, a line of kings or princes. Dynasty also represents a cultural construct based on a set of rules related to reproduction and eligibility for the throne. Between the 9th and 15th centuries there were three Angevin dynasties of which the first two are analyzed in this thesis. The original Angevin dynasty is formed in the 9th and 10th centuries with notable figures such as Ingelger, Fulk I. The Red and Fulk I. The Good. Members of this dynasty became kings of Jerusalem, took control of England and lost Anjou in 1204. Charles I. of Anjou and his descendants are tied to the second Angevin dynasty, which in the 13th and 14th centuries ascended the thrones of Sicily, Jerusalem, Hungarian-Croatian kingdom and Poland.

Keywords: Angevin, dynasty, Anjou, Plantagenet, England, Sicily, Hungarian-Croatian kingdom, the throne

12. LITERATURA

J. Anderson, 2019, *The Angevin Dynasties of Europe 900-1500, Lords of the Greatest Part of the World*, Ramsbury, The Crowood Press Ltd, 2019.

D. Abulafia, 1999, The Kingdom of Sicily Under The Hohenstaufen and Angevins, *The New Cambridge Medieval History*, Vol. V, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, str. 497-522.

D. Abulafia, 2000a, The Italian South, *The New Cambridge Medieval History*, Vol. VI, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, str. 488-514.

D. Abulafia, 2000b, Charles of Anjou reassessed, *Journal of Medieval History*, Vol. 26:1, London i New York, Routledge, 2000, str. 93-114.

M. Ančić, 2020, Neočekivani pobjednik: uspon Karla Roberta do vlasti, *MHM*, 7, 2020, str. 127–156.

R. Bartlett, 2020, *Blood Royale, Dynastic Politics in Medieval Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020.

E. Casteen, 2016, *From She-Wolf to Martyr: The Reign and Disputed Reputation of Johanna I of Naples*, Ithaca i London, Cornell University Press, 2016.

J. Duindam, 2016, *Dynasties, A Global History of Power, 1300–1800*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016.

J. Duindam, 2019, *Dynasty, A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2019.

J. Dunbabin, 1998, *Charles I of Anjou: power, kingship and state-making in thirteenth-century Europe*, London i New York, Routledge, 2014.

P. Engel, 2001, *The Realm of St.Stephen: A History of medieval Hungary, 895-1526*, London i New York, I. B. Tauris, 2005.

J. Gillingham, 2001, *The Angevin Empire*, London, Arnold, 2001.

R. Huscroft, 2016, *Tales from the long twelfth century : the rise and fall of the Angevin Empire*, New Haven i London, Yale University Press, 2016.

V. Lucherini, 2013, The Journey of Charles I, King of Hungary, from Visegrád to Naples (1333): Its Political Implications and Artistic Consequences, *Hungarian Historical Review* 2, 2013, str. 341–362.